

İşıqlı, nurlu Poeziya

(İyunun 19-da AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda görkəmli şair Qasım Qasımzadənin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı tədbir keçirildi. Həmin tədbirdə mən Q.Qasımzadənin poeziyası haqqında məruzə etdim)

Görkəmli şairimiz Qasım Qasımzadənin poeziyası haqqında söhbətə Ustad Yaşar Qarayevin bu fikriylə başlamaq istəyirəm: "Qasım Qasımzadənin poeziyası onun şəxsiyyətinə bənzəyir: sərt və kövrək, sakit və cılığın, təbii və məğrur, milli və beynəlmiləl... Daha doğrusu, Qasım Qasımzadə şeiri, taleyi və şəxsiyyəti vəhdət təşkil edən şairlər sırasına mənsubdur. Bu şeiri ən yaxşı xarakterizə edən bir neçə əsas xüsusiyyət haqqında düşünərkən birinci növbədə mənim yadıma təbəllik və xalqilik sözləri düşür. Qasım Qasımzadənin qəhrəmanı hissənin təbəlliyi və əsilliyi ilə güclüdür İkinci tərəfdən, bu şeir həmişə millidir, kökə, soya, mədəni mənşəyə və qaynağa meyilliliyi ilə nüfuzludur. Məhz təbəlliyin, müdrikliyin sabitliyi var bu əsərlərdə".

Ustad tənqidçinin bu fikirlərini əsas götürüb onun poeziyasından qırmızı xətt kimi keçən beş əsas mövzuya diqqət yetirmək istəyirəm.

1. VƏTƏN - AZƏRBAYCAN. Poeziyamızda vətənimiz Azərbaycana aid yüzrlər, minrlər şeirlər həsr olunub-Abbas Səhhətin, Əhməd Cavadın, Səməd Vurğunun, Süleyman Rüstəmin, Bəxtiyar Vahabzadənin, Məmməd Arazın şeirləri ön sırada olmaqla misilsiz bir Azərbaycan tablosu yaranıb. Və bu tabloda Qasım Qasımzadənin şeirləri də öz poetik rəngləriylə, naxışlarıylə seçilir. İlk növbədə "Bənövşə yarpağı" şeiri Xaricdə, Azərbaycandan uzaqda müəssir olan şairə tez-tez aramsız zənglər gəlir. Şair onu yad edənlərdən Kəpəzi, Dəlidağı, oralarda havaların necə keçməsinə, Muğanı, Mili, Abşeronu, çiçəkli, çisəkli dağları soruşur, dönüb divardan asılan xəritəyə nəzər salır:

*Azərbaycan dünya xəritəsində
Görünür bənövşə yarpağı qədər.
Baxdıqca sevindim, fəxr etdim ancaqlı..
Böyüdü gözümde bu kiçik yarpaq.
Hər fəslin gətə də burda söhbəti,
Hamı bahar bilir Azərbaycanı.
Onun xoş sədası, onun şöhrəti
Bənövşə ətrikək tutub dünyanı.*

Azərbaycanı bənövşə yarpağına bənzətmək əksər hallarda bənzəyən-lə bənzədilən arasında oxşarlıq ikincisinin mübaliğəli şəkildə böyüdülməsi ilə diqqəti cəlb edir, deyək ki, calalın günəşə bənzədilməsi kimi. Amma burada böyük Azərbaycan bir kiçik yarpağa bənzəyib. Bununla belə, buradakı litotə bizə hər hansı şişirtmədən üstün görünür. Q.Qasımzadə yaradıcılığı haqqında müfəssəl bir monoqrafiyanın müəllifi Səfure Quliyevanın təbirincə desək : "Vətən sevgisi kiçik bir çiçəyə dünya iqlimini yaşadan günəş hərarətli Azərbaycan boyda bir hərarət verir".

Q.Qasımzadənin poeziyasında Vətən anlayışı çox geniş və rəngarəngdir. Bütün tarixi keçmiş, bu günü, torpağı, kəndi, şəhəri, səma genişliyi, dağı və meşəsi, salxım budağını suya əyən söyüdü, məğrur başını buluda dayayan palıdı, Muğanı, Mili, Xəzəri bunlar Azərbaycan obrazını poeziyada canlandırır ayrı-ayrı hissələrdir. Q.Qasımzadə Qarabağı və Şuşa haqqında

"Zümrüd tac" şeirini yazıb və bu şeir indiyə qədər yazılmışlardan öndə duran sənət əsərlərindən biridir. Təşbih seçmək ustalığında həmişə orijinal görünen Q.Qasımzadə bu şeirdə Qarabağı "hörüyünün kökü qat-qat buz tutan, atlas paltarının ətəyi yanan, kamalı dərin, ləhcəsi şirin, mərdlik zirehiylə döşü sipərli, Nüşabə idrakılı, Həcər təpərli" bir qıza bənzədir. Amma:

*Kim əsir istəyib onu bu yerdə
Boynunu qılıncdan keçirib o qız!
Bədxahı boğmaqçın qəsdinə duran
Xaçın, Qarqar onun qoşa saçıdır.
Başının üstündə yanıb bərq vuran
Şuşa Qarabağın zümrüd tacıdır!*

Həmin orijinal təşbeh silsiləst "Azərbaycan" şeirində davam edir: o şeirdə Azərbaycan canlı bir insana bənzəyir- Şirvan yolu alınındakı qırıqlardır, Şah ağının silsiləsi sıx qaşlarıdır, zümrüməli Kürün suyu şirin sözlərdir, Abşeran onun odlu, isti ürəyidir. Çünki "Vətən quru dağ-daş eyil Onu hər zaman Seyr etdikcə biz görürük canlı insanı".

2. TƏBİƏT. Hələ 1976-cı ildə, Azərbaycan yazıçılarının VI qurultayında - poeziya haqqında məruzəsində Yaşar Qarayev şeirimizlə bağlı çox mühüm bir mətləbə toxunaraq söyləmişdi: "Filosoflar icbari ekoloji təhsilə keçməyi məsləhət görürlər. Bizcə, nəhaq: "icbari poeziya təhsili" lazımdır. Təbiətə münasibətdə şairlər müəllimlərdən çox iş görə bilirlər. Çünki burada biliklə yanaşı, həyəcan lazımdır, ehtiras lazımdır, sadəcə öyrənmək yox, "yoluxdurmaq", alışıdırmaq, narahat etmək lazımdır. Mədəni həssaslıq, əxlaqi kamillik, sədaqət, hünər, cəngavərlik hissələrinin tərbiyəsində təbiət poeziyaya müharibədən az mövzu vermir".

Poeziya və Təbiətlə bağlı bu fikirlər o zaman söylənilmişdi ki, Hüseyn Arif, Qasım Qasımzadə, Nəbi Xəzri, Məmməd Araz, Hüseyn Kürdoğlu və onlara nisbətən gənc Musa Yaqub, həmçinin digər şairlər təbiəti tərənnüm edən, təbiət-insan vəhdətini poeziyamızın əsas mövzularından birinə çevirərək əsl sənət nümunələri yaratmağa səy göstərirdilər.

Bu sırada Qasım Qasımzadənin şeirləri də xüsusi qeyd edilməlidir və Yaşar Qarayev də, Əkbər Ağayev də, Şamil Salmanov da, Arif Abdullazadə də, Şirindil Alışanlı da, Səfure Quliyeva da sonralar Qasım Qasımzadəyə həsr etdikləri məqalələrində onu təbiətin dilini bilən, onunla baş-başa verib söhbət etməyi bacaran bir şair kimi səciyyələndirmişlər.

Qasım Qasımzadənin təbiət şeirlərini Azərbaycanın bədii sözlə çəkilən poetik tablolara bənzətmək olar. Bu

tablolarda Göy Göl mənzərələri canlanırlar:

*Könlüm doymur, gözələm qalır o mənzərədə.
Zənn etməyin o gecə kainatı dolaşan
Əfsanəvi bir quşdum,
Yox, aynalı Göy gölün asimanla qovuşan
Sahilində durmuşdum.*

Bu tablolarla "Qabarıq sinəli Laçın qayası", "hər su şırıltısı layla səsi", "Sübh şəfəqi içində tel-tel olub yanan, dinləyənlər səsinə bir orkestr sanan" şələlə, şəhli güllər, bənövşələr, qərribir bahar, solğun bir payız, bu Culfadan o Culfaya işləyən tarix boyu üzərini təkən basan yol, mahnı bulaqlar əks olunur. Qasım Qasımzadənin "Təbiətin qız vaxtıdır" şeirini mənəcə, Azərbaycan poeziyasında Novruz bayramının gəlişinə həsr olunmuş ən gözəl bir əsər hesab edirəm. Şeirlə musiqinin qovuşmasından yararlanıb :

*Ara, axtar hər guşəni,
Gəz çəmənə, gəz meşəni,
Öpüb ayılı bənövşəni,
Təbiətin qız vaxtıdır.*

*Yazın adı dodağımda,
Səmənsi otağımda,
Mənim ana torpağımda,
Büsat vaxtı, saz vaxtıdır.*

Doğrudan da, Qasım Qasımzadənin təbiətə, onun bütün atributlarına bu qədər dərinləndirən bələd olması heyranə doğurur.

Fikirləşsən ki, Qasım Qasımzadə uzun illər şəhərdə yaşasa da, o dağları da, o çölləri də, o bulaqları da, o qayaları da özüyə götürüb şəhərə gətirib. "Dağ" dedim, Azərbaycan poeziyasında dağlara aid yüzrlər şeirlər yazılıb, amma Qasım Qasımzadənin dağlara həsr etdiyi "Gəlmişəm" və "Dağlar məni buraxmadı" şeirləri insan-təbiət vəhdətini əks etdirən - insanı təbiətdə, təbiəti insanda simvolizə edən şedevr nümunələrdir.

*Səndən ayrılanda, dağlar, cavandım,
İndi görüşünə qoca gəlmişəm.
Qayğılar üstümə düşdü-talandım
Üzümə üz tutub borca gəlmişəm.*

*Xatirəmin güllərini üzməyə,
Cığır örtən otlarını əzməyə,
Haraylayıb gəncliyimi gəzməyə,
Yollarını quca-quca gəlmişəm.*

*Zəri alçı duran bəxtə-naxışa,
Möhkəmcə yaddaşa, möhkəmcə huşa,
Cağbacağı dişlərə-üyüdən daşa,
Yapdığım küt gedir, saca gəlmişəm.*

*Yanaqda közərən lələyə, gülə,
İlanı yuvadan çıxaran dilə,
Dayı dedirtməyən, taba-taqətə,
Hələ dən düşməyən saça gəlmişəm.*

*Ömrün zinatını illər alıbdır,
Mahir oğru kimi bir-bir çalıbdır,
Bircə sən verdiyin vüqar qalıbdır,
Hüzuruna başı uca gəlmişəm.*

SON SÖZ. Qasım Qasımzadənin poeziyası XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının unudulmayan bir səhifəsidir və biz bu səhifədə onun parlaq şəxsiyyəti, özünəməxsus, bənzərsiz üslubu ilə tanış oluruq. Qasım Qasımzadə minillik Azərbaycan poeziyasında öz dəst-xəttini yaradan bir sənətkardır.